

1 Тежест на доказване

1.1 Какви са правилата във връзка с тежестта на доказване?

Въпроси, свързани с доказването и събирането на доказателства, се уреждат от Гражданския кодекс (*kodeks cywilny*, член 6) и Гражданския процесуален кодекс (*kodeks postępowania cywilnego*, членове 227—315).

Съгласно член 6 от Гражданския кодекс тежестта на доказване на факт лежи върху лицето, което твърди правните последици, произтичащи от този факт. Тежестта на доказване на конкретни факти ще лежи върху ищеца, а на конкретни други факти — върху ответниците.

1.2 Съществуват ли правила, които освобождават някои факти от необходимостта да бъдат доказвани? В кои случаи? Възможно ли е да се обори определена правна презумпция чрез представяне на доказателства?

Изключенията от правилото, че тежестта на доказване на факт лежи върху лицето, което твърди правните последици, произтичащи от този факт, трябва да следват пряко от законодателен акт.

В определени конкретни случаи е възможно прехвърляне на тежестта на доказване върху другата страна, т.е. обръщане на тежестта на доказване. Това може да се случи, ако например са унищожени доказателства или събирането на доказателства е възпрепятствано. В съдебната практика е прието, че когато страна се държи по начин, който възпрепятства или сериозно затруднява доказването на фактите от другата страна, върху която към този момента лежи тежестта на доказване, тогава първата страна трябва да докаже, че тези факти не са настъпили.

Въпросът с тежестта на доказване е тясно свързан с установяването на правни презумпции. Съгласно член 234 от Гражданския процесуален кодекс правната презумпция е обвързваща за съда. Като общо правило е допустимо правна презумпция да се обори.

Правни презумпции, които променят правилата относно доказателствата, засягат например добросъвестните или недобросъвестните действия (член 7 от Гражданския кодекс), допускането за живо раждане (член 9 от Гражданския кодекс), незаконосъобразността (член 24, параграф 1 от Гражданския кодекс), равенството на дяловете на съсобственици (член 197 от Гражданския кодекс), умишлената увреда на кредитор от страна на длъжника (член 527, параграф 3 и член 529 от Гражданския кодекс), равната стройност на дяловете на съдружници в гражданско дружество (член 826, параграф 2 от Гражданския кодекс).

1.3 До каква степен съдът трябва да е убеден в даден факт, за да го използва за обосноваване на решението си?

В съответствие с принципа на свободната преценка на доказателствата (член 233 от Гражданския процесуален кодекс) съдът преценява надеждността и силата на доказателствата спрямо собствената си убеденост, основана на цялостен преглед на събраните доказателства. Съдът може да бъде убеден само въз основа на редовно събрани доказателства в съответствие с изискванията относно източниците на доказателства и с принципа на прякото доказване.

Експертните становища също се преценяват свободно от съда.

Освен това в член 243 от Гражданския процесуален кодекс се предвижда установяването на вероятна основателност. „Вероятна основателност“ представлява мярката, алтернативна на доказването в най-тесния смисъл, която не гарантира сигурност, а само придава вероятност на твърдението относно даден факт. Официалното събиране на доказателства е правило, докато вероятната основателност е изключение в полза на страната, която се позовава на определен факт. При съпътстващи въпроси и в случаи, които са изрично посочени в законодателен акт, вероятната основателност е достатъчна.

2 Събиране на доказателства

Всяко твърдение, изложено от ищеца и от ответника, трябва да се основава на доказателства.

2.1 За събирането на доказателства винаги ли е необходимо искане от страна по делото или в някои случаи съдията може да събере доказателства по собствена инициатива?

Съдът може да допусне доказателства, на които не се е позовала дадена страна, но тези доказателства трябва да се отнасят само до твърденията на тази страна, свързани със съществени и спорни факти, ако съдът счита, че събраните в хода на делото доказателства не са достатъчни за решаването му (член 232 от Гражданския процесуален кодекс)

2.2 Какво следва, след като събирането на доказателства по искане на страна по делото бъде допуснато?

По принцип съдът допуска доказателства по искане на страните, тъй като е тяхно задължение да посочат необходимите доказателства за решаване на делото. Въпреки това съдът проверява дали допускането на доказателствата, на които се е позовала страната, е целесъобразно или необходимо (член 236 от Гражданския процесуален кодекс).

Винаги когато събира доказателства и когато допуска доказателства *служебно*, съдът следва да постанови определение по отношение на доказателствата.

Когато решава дали да допусне доказателство, представено от дадена страна в производството, съдът следва да прецени:

дали даден факт е от значение за делото (член 227 от Гражданския процесуален кодекс),

дали фактът трябва да бъде доказан (той може например да е общоизвестен — член 228, параграф 1 от Гражданския процесуален кодекс, или да е признат от страните — член 229 от кодекса),

дали дадено доказателство не е изключено в конкретния случай (например член 246 и член 247 от Гражданския процесуален кодекс),

когато фактът, който трябва да бъде доказан с доказателствата, все още не е достатъчно разяснен или доказателствата не са били представени само за разглеждане на делото (член 217, параграф 2 от Гражданския процесуален кодекс).

2.3 В кои случаи съдът може да отхвърли искане на страна по делото за събиране на доказателства?

Съдът ще отхвърли молбата за събиране на доказателства на страна, ако тя се отнася до факти, които не са от значение за делото (член 227 от Гражданския процесуален кодекс), факти, които са общоизвестни, факти, които са признати в хода на производството от другата страна, ако признаването им не поражда съмнения, както и факти, които са *служебно* известни на съда, въпреки че съдът следва да уведоми страните за такива факти по време на заседанието (член 228 и член 229 от Гражданския процесуален кодекс).

Съдът може да счита за установени факти, които са от значение за решаването на делото, ако това заключение може да се направи от други установени факти (фактическа презумпция, член 231 от Гражданския процесуален кодекс).

2.4 Какви са различните видове доказателствени средства?

Документи (членове 244—257 от Гражданския процесуален кодекс)

Документите са писмени твърдения; те могат да бъдат официални или частни. В случай на официални документи, изготвени в подходящата форма от компетентните публични органи, се предполага, че тяхното официално заверено съдържание е точно и че те наистина са били издадени от издаващия орган.

Свидетелски показания (членове 258—277 от Гражданския процесуален кодекс)

Никой не може да откаже да свидетелства като свидетел, освен съпруга/ата на страните, техните роднини във възходящ и низходящ ред, братя и сестри, и роднини по сватовство в същата линия и степен, както и техните осиновители или деца. Правото на отказ да се свидетелства се запазва след прекратяването на брака или осиновяването.

Експертно становище (членове 278—291 от Гражданския процесуален кодекс)

Експертното становище е становище относно факти, състояния и събития, чието разглеждане и изясняване налага конкретни специализирани познания, които помагат на съда да прецени правилно фактите и да реши дадено дело.

Оглед (членове 292—298 от Гражданския процесуален кодекс)

Огледът е пряката сетивна проверка от съда на собствеността или състоянието на лица, място или предмет.

Изслушване на страните (членове 299—304 от Гражданския процесуален кодекс)

Ако след разглеждане на всички доказателства или поради липсата на такива останат необяснени факти, които са от значение за делото, съдът разпорежда да се изслушат страните с цел изясняване на тези факти.

Когато страната по делото е юридическо лице, съдът изслушва лицата, участващи в орган, който има право да представлява тази страна.

Освен това съдът може да допусне доказателства под формата на резултати от изследване на кръвна група, видеозаписи, телевизионни записи, фотокопия, фотографии, планове, чертежи, аудио дискове или касети, и други устройства, на които се записват и се съхраняват изображения или звуци.

2.5 Какви са начините за снемане на свидетелски показания и различават ли се те от средствата, използвани за снемане на експертни заключения? Какви са правилата във връзка с представянето на писмени доказателства и експертни заключения/становища на вещи лица?

Съгласно член 266 от Гражданския процесуален кодекс преди изслушването свидетелят се уведомява за неговото право да откаже да свидетелства и за наказателната отговорност, която носи при даване на неверни показания. Свидателят, който трябва да свидетелства, полага клетва пред съда.

Съгласно член 271, параграф 1 от Гражданския процесуален кодекс свидетелят дава устни показания. Свидетелските показания се четат на глас на свидетеля и се допълват въз основа на неговите коментари, ако е приложимо.

По правило свидетели, които все още не са изслушани, не могат да присъстват по време на изслушването на други свидетели (член 264 от Гражданския процесуален кодекс), макар че свидетели, които дават противоречиви показания, могат да бъдат изправени един срещу друг (член 272 от Гражданския процесуален кодекс).

Съдът може да призове едно или повече вещи лица, които да представят становищата си, като ги уведоми дали становищата им трябва да бъдат представени устно или в писмен вид (член 278 от Гражданския процесуален кодекс). Вещото лице може да откаже да свидетелства по същите причини, по които и свидетелите (член 280 и член 261 от Гражданския процесуален кодекс). Вещото лице също полага клетва, освен когато страните не го освободят от това му задължение. Всяко становище трябва да съдържа мотиви (член 285 от Гражданския процесуален кодекс). Вещите лица могат да поискат компенсация за своята работа (член 288 от Гражданския процесуален кодекс).

2.6 Има ли доказателствени средства, които се ползват с по-голяма доказателствена сила от други?

Липсват основания за приемането на официална йерархия в начините на доказване от гледна точка на тяхната надеждност и сила, отделно от фактите по конкретно дело. По правило съдът преценява доказателствата по свое усмотрение (член 233 от Гражданския процесуален кодекс).

Когато ги преценява, той следва да вземе предвид принципа, установен в член 246 и член 247 от Гражданския процесуален кодекс, според който писмените доказателства са по-добри от свидетелските показания на свидетелите или страните.

2.7 За доказването на определени факти, задължително ли е използването на определени доказателствени средства?

Някои правни действия изискват подходяща форма, като изискването за използване на такава конкретна форма може да бъде въведено чрез законодателен акт или споразумение между страните. В съответствие с член 74, параграф 1 от Гражданския кодекс (*ad probationem*) се използват писмени доказателства, така че ако изискванията на законодателство или споразумение не са изпълнени, лицето, което не е изпълнило действие в подходящата форма, носи отрицателни процесуални последици, тъй като неговата способност да събира доказателства е ограничена.

2.8 По закон свидетелите длъжни ли са да дадат показания?

По правило никой не може да откаже да даде показания като свидетел. Действително даването на показания е законово задължение. Това задължение включва три изисквания:

явяване пред съда в определено време,

даване на свидетелски показания,

полагане на клетва.

2.9 В кои случаи те могат да откажат да свидетелстват?

В член 261 от Гражданския процесуален кодекс обаче законът предвижда определени изключения от правилото, че никой не може да откаже да даде показания, съгласно които съпрузите/гите на страните, техните роднини по възходящ и низходящ ред, братя и сестри и роднини по сватовство в същата линия и степен, както и техните осиновители или деца могат да откажат да дадат показания. Правото на отказ да се свидетелства се запазва и след прекратяването на брака или осиновяването.

Отказът да се дадат показания не се приема при дела във връзка със семейно положение, освен в случай на развод.

Преди да изслуша свидетеля, съдът следва да го уведоми за правото му да откаже да свидетелства и да откаже да отговаря на въпроси.

Причините за отказа да се дадат показания (представени в писмен вид или устно, с позоваване на законоустановени причини) се проверяват от съда.

Свидателят може да оттегли отказа си да даде показания. След като обаче даде показания, той не може да използва правото на отказ, освен ако не е предварително уведомен, че има такова право.

Свидетелят може също така да откаже да отговори на въпроси, ако показанията му могат да доведат до подвеждане под наказателна отговорност, могат да опозорят или да причинят сериозни финансови вреди на него или негови роднини (неговия съпруг/а, роднини по възходящ и низходящ ред, братя и сестри и роднини по сватовство в същата линия и степен, както и неговите осиновители или деца), или ако това би довело до нарушаване на съществена търговска тайна.

Преобладаващото мнение е, че терминът „роднини“ не се отнася за лица, които действително живеят заедно като двойка (съжителство).

Свещеник може да откаже да даде показания по отношение на факти, които са му доверени по време на изповед.

Съгласно разпореждане на съда всеки трябва да представи на определеното място и в определеното време всеки притежаван от него документ и да докаже факт, който е от значение за делото, освен ако документът не съдържа поверителна информация. От горепосоченото задължение могат да бъдат освободени само лица, които могат да откажат да дадат показания като свидетели по отношение на обсъжданите в документа факти или които държат документа от името на трета страна, която по същите причини може да възрази срещу представянето на документа. Дори тогава обаче отказът да бъде представен документът е неприемлив, ако неговият притежател или третата страна са длъжни да го представят по отношение на поне една от страните или ако документът е издаден в интерес на страната, която иска да се събират доказателства. Освен това дадена страна не може да откаже да представи документ, ако вредата, на която ще бъде изложена самата страна чрез представянето на документа, е тя да загуби делото (член 248 от Гражданския процесуален кодекс).

2.10 Може ли лице, което откаже да свидетелства, да бъде санкционирано или принудено да даде показания?

В случай на необоснован отказ да се дадат показания или да се положи клетва, съдът налага на свидетеля глоба, след като разпита всички присъстващи страни относно действителността на отказа (член 274 от Гражданския процесуален кодекс).

Независимо от посочената по-горе глоба съдът може да задържи свидетеля под стража за не повече от седмица. Съдът освобождава свидетеля от наказанието, ако той свидетелства или ако положи клетва, или ако неговото дело е решено от съда, когато доказателствата на този свидетел са допуснати (член 276 от Гражданския процесуален кодекс).

2.11 Има ли категории лица, от които не може да бъдат снети показания?

Като действия *служебно*, съдът следва да попречи на лице, което не е в състояние да разбира или да сподели това, което е разбрало, да свидетелства. Отпадането на причините за тази неспособност може да доведе до отмяна на забраната да се свидетелства. Психиатричното лечение или обявяването на дадено лице за неспособно да изпълнява функциите си не могат автоматично да направят показанията ненадеждни (член 259 от Гражданския процесуален кодекс).

В закона не се определя възрастта, над която се счита, че детето е в състояние на разбира и да споделя това, което е разбрало. Следователно дали дадено дете може да бъде разпитано, зависи от неговите индивидуални способности и степен на развитие. В брачни дела по закон са предвидени ограничения по отношение на подлагането на разпит като свидетели на малолетни или непълнолетни деца под 13-годишна възраст и на роднини на страните по низходящата линия под 17-годишна възраст (член 430 от Гражданския процесуален кодекс).

В член 259 от Гражданския процесуален кодекс се предвижда като общо правило, че никой не може да бъде разпитван по един и същи случай едновременно като свидетел, и като страна. Законният представител на дадена страна може да бъде изслушан по време на разпита на страните.

На свой ред адвокатът на дадена страна може да бъде разпитан като свидетел, но тогава той трябва да се откаже от пълномощието си.

Встъпила страна също не може да бъде разпитана като свидетел (член 81 от Гражданския процесуален кодекс).

Военнослужещите и държавните служители, които не са освободени от задължението да пазят в тайна информация, обозначена като „класифицирана“ или „поверителна“, в случай че техните показания биха довели до нарушаване на тази тайна, не трябва да дават показания, освен ако не бъдат освободени от задължението си да пазят професионална тайна.

Медиаторът не може да бъде свидетел по отношение на факти, с които се е запознал в хода на медиацията, освен ако страните не го освободят от задължението да пази тайната на медиацията (член 2591 от Гражданския процесуален кодекс).

2.12 Каква е ролята на съдията и страните при разпита на свидетел? При какви обстоятелства свидетел може да бъде разпитан чрез използването на видеоконферентна връзка или други технически средства?

Свидетелят се изслушва от съда. В някои случаи съдът може да повери изслушването на специално оправомощен съдия (член 235 от Гражданския процесуален кодекс). Ако не е възпрепятстван от естеството на доказателството, сезираният съд може да реши да проведе изслушването, като използва технически средства, което ще му даде възможност да го проведе от разстояние.

Страните имат право да присъстват на разпита на свидетелите и да им задават въпроси.

Свидетелите могат да бъдат разпитани чрез използването на видео- и телеконферентна връзка (член 10, параграф 4 от Регламент (ЕО) №1206 /2001 на Съвета относно сътрудничеството между съдилища на държавите членки при събирането на доказателства по граждански или търговски дела).

3 Прценка на доказателствата

По правило доказателство може да бъде всичко, което служи за установяване на фактите, които имат значение за делото. В Гражданския процесуален кодекс не се предвижда обща забрана срещу използването на доказателства в рамките на гражданското производство, които не са събрани по допустимия от закона начин. Въпреки това анализа на разпоредбите на Конституцията, на различните разпоредби на Гражданския кодекс и на Гражданския процесуален кодекс, Закона относно защитата на класифицирана информация и на международните договори, ратифицирани от Полша, придава основание на тезата, че използването на доказателства, които не са събрани по допустимия от закона начин, в гражданското производство, е неприемливо.

3.1 Набавянето на доказателства по незаконосъобразен начин от страна по делото ограничава ли съда да ги вземе предвид при постановяването на решение?

В гражданското производство е недопустимо да се използват доказателства, събрани по начин, който води до нарушаване и по този начин до лишаване на дадено лице от правото на свобода на мислене, правото на свобода на словото, правото на личен живот и правото на лична свобода. Доказателства, събрани чрез измама или обещание, чието изпълнение би нарушило закона, например предлагане на парична изгода за подслушване, се считат за незаконни.

Член 403, параграф 1, точка 2) от Гражданския процесуален кодекс гласи, че решение, постановено въз основа на извършено престъпление, може да бъде преразгледано. Подаването на искането, предвидено в член 403, параграф 1, точка 2) от Гражданския процесуален кодекс, е възможно само когато неговото изпълнение е потвърдено от окончателна присъда. Съдебното решение трябва да бъде окончателно, за да се гарантира запазване на основанията за преразглеждане. Копие от решението следва да се приложи към молбата за преразглеждане на съдебно решение.

3.2 Показанията на страна по делото смятат ли се за доказателство?

Ако след разглеждане на всички доказателства или поради липсата на такива останат необяснени факти, които са от значение за делото, съдът може да изслуша страните (член 299 от Гражданския процесуален кодекс).

Версията на националния език на тази страница се поддържа от съответното звено за контакт към Европейската съдебна мрежа. Преводите са направени от Европейската комисия. Възможно е евентуални промени, въведени в оригинала от компетентните национални органи, все още да не са отразени в преводите. Нито ЕСМ, нито Европейската комисия поемат каквато и да е отговорност по отношение на информацията или данните, които се съдържат или са споменати в този документ. Моля, посетете рубриката „Правна информация“, за да видите правилата за авторските права за държавата-членка, отговорна за тази страница.